

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Васил Велков Нинов на тема: „Светска власт и кръстоносни походи”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор”

РЕЦЕНЗЕНТ: проф. д-р Милияна Каймакамова

През последните години в българската медиевистика се наблюдава засилен интерес към историята на кръстоносните походи видно от новизлезлите монографични трудове на К. Гагова, Е. Койчева, А. Николов, А. Данчева-Василева, Н. Ламбев. Част от тях са посветени на проблемите, свързани с преминаването на кръстоносните армии през Балканите и средновековна България, а друга – на важни аспекти от кръстоносната пропаганда.

Нова проява на тази положителна научна тенденция е дисертационният труд на Васил В. Нинов. Предмет на изследване в него е проблема за взаимовръзката светска власт – кръстоносни походи в средновековна Западна Европа. Това е един от съществените проблеми в съвременната медиевистика, който все още не е проучен цялостно. В същината си той опира до превръщането на кръстоносната политика във важна съставна част от пропагандата, извършвана в подкрепа на владетелската власт.

В контекста на гореказаното убедено ще изтъкна, че темата на изследването е успешно избрана, което е сполука не само за докторанта, но и за неговия научен ръководител проф. дин Красимира Гагова. Авторът я разработва, следвайки определена структура, в основата на която е залегнал хронологично-тематичният принцип. Придържането към този историческия подход е дало своите положителни резултати, намерили израз в организирането и анализа на изследвания изворов материал.

В увода Васил Нинов посочва точно целта на труда си: „Настоящото изследване си поставя за цел да проследи еволюцията във владетелската кръстоносната идеология в рамките на трите основни западноевропейски държави Франция, Англия и Германия и в трите водещи и определящи международната политика през XII и XIII век династии – Капетинги, Плантагенети и Хоенщауфени. Изборът им е обусловен от основната роля, която поклонниците от тези страни имат за историята на Светите земи.” (с. 7).

Друга съществена характеристика на уводната част, която допълва представата за методологията на изследването е неговата добре обоснована

хронологическа рамка, а именно от средата на XII до третата четвърт на XIII в. Същата е съобразена с периода на класическите кръстоносни походи, чийто завършек бележи важен етап от историята на кръстоносното движение (с. 8). Наред с това в началото на увода е направено уточнение относно подходите, следвани от дисертанта при препредаването на западноевропейските средновековни имена. Това уточнение е не само необходимо, но и важно, защото в науката липсват строго определени и общоприети критерии за начина на препредаване на латинските имена на български език.

Прочитът на дисертацията ми дава основание да изтъкна, че В. Нинов се е съобразил с всички основни критични бележки, направени от колегите, взели участие в предварителното обсъждане на дисертацията му. Изтъквам този факт, защото той е показателен за стремежа на автора към задълбочено изследване на избрания от него проблем.

В първа глава „Кралете – кръстоносци в изворите, историографията и традицията” се разкрива значението на разнородните извори по темата и на огромната литература върху отделни нейни аспекти. Направеният преглед ни убеждава и в това, че В. Нинов притежава отлична библиографска осведоменост и езикова подготовка. Тук от значение е факта, че той е възпитаник на НГДЕК „Св. Константин Кирил Философ” и още в хода на обучението си там у него се заражда интерес към историята на кръстоносното движение, който намира израз в написването на дипломна работа на тази тематика. В тази глава много добро впечатление прави целенасочената характеристика на изворите с оглед съдържащите се в тях данни за релацията: кръстоносни походи – кралско участие-идеология. Става ясно също така, че изследването е изградено на широка изворова база. Открояна е и значимостта на основните групи източници, използвани при разработването на проблема, а именно кореспонденцията на папите с владетелите, произведенията на хронистите и историците, съвременни на кръстоносните походи и др. Намирам за съвсем уместна подялбата на изворите за Третия кръстоносен поход на две основни групи: за експедицията на император Фридрих Барбароса и за англо-френските начинания на кралете Ричард I и Филип II Август. Тази подялба не е самоцелна, а е свързана с разкриване значението на изворите, които отразяват усилията на кралските династии да превърнат кръстоносната идея във владетелска и семейна задача, утвърдаваща авторитета и властта им пред народа. Съществен принос представлява разкриването на специфичните характеристики на отделните извори и различията между тях, защото така се създава добра възможност да се проследи еволюцията в идеологията на кралете-кръстоносци.

Прегледът на обемната литература е особено полезен, защото въз основа на него г-н Нинов от една страна очертава широкият кръг от въпроси по темата на дисертацията, а от друга – създава представа за познанията, които той има върху богатата история на изследванията за кръстоносните походи. Тук са критично представени и постиженията на англо-саксонската, фернската и немската школа в проучването на кръстоносната история.

В тази първа глава внимание заслужава и решението на автора да покаже ролята на традицията като фактор за възникването и реализирането на кръстоносната идея и превръщането ѝ в неизменен елемент от кралската идеологията във Франция, Англия и Германия. Тук е разкрито значението на християнските поклонничества към Палестина, есхатологичните очаквания на християните и вярата на кралете, че са наследници на предците си.

Подробното разглеждане на проблема за развитието на светската власт в хода на кръстоносните походи е осъществено във втора, трета и четвърта глава от дисертацията. В тях се проследява формирането на кралската кръстоносна идеология във двора на трите владетелски династии на Капетингите, Плантадгенетите и Хоенщауфените. Добро впечатление прави равномерното разпределение на изследвания материал.

Във втора глава, озаглавена „Френските крале и кръстоносните походи (1145-1270)“ усилията на В. Нинов са насочени към анализиране на кръстоносните инициативи на всеки един от кралете, които са играели съществена роля в пропагандата на тяхната власт. Не са подценени обективните и субективни фактори, които са въздействали върху владетелската идеология на Капетингите. Направената подробна характеристика на личното участие на всеки един от владетелите в подготовката и провеждането на кръстоносните походи дава възможност да се види каква е ролята им в развитието на кръстоносните експедиции и техния изход. Наблюденията и оценките на автора за отделните мотиви, идеи и действия, които съставляват всяко едно кралско участие се основават на сведенията в проучения от него богат изворов материал. В подкрепа на казаното ще се позова на характеристиката му за крал Луи IX (1226-1270). По моя преценка тя е много сполучлива, защото поражда размисъл относно общото и различното в линиите на поведение между владетелите на Източна и Западна Европа през Средновековието, стремящи се към силна власт.

В трета глава „Плантагенетите и кръстоносните походи (1154-1189)“ дисертантът чрез английското кралско участие продължава да разкрива общите процеси, свързани с превръщането на кръстоносните походи в много съществена страна от укрепването на светската власт в Англия. В

тази част от изследването успешно е очертана активната и продължителна ангажираност на английските крале по отношение на съдбата на Светите земи, която започва с възцаряването на Хенри II Плантагенет (1154-1189). Сполука за автора е и коментарът на кръстоносните кралски начинания на фона на общата политическа ситуация в Европа през XII-XIII в. И тук, както в предходната глава, е направен цялостен анализ на кръстоносната политика на четирите кралски особи от фамилията, имаща значителна тежест в тяхната идеология. Успешно е представен образът на всеки от кралете в съчиненията на историците от тяхната епоха. Разкрити са също така и тънките нишки на междуфамилните взаимоотношения в кралския двор, които допълнително оказват влияние върху вътрешната и външна политика и идеология на владетелите.

В четвърта глава „Владетелите от династията Хоенщтауфен и кръстоносните походи (1138-1250)” В. Нинов проучва немският кръстоносен опит, който се характеризира, както сам авторът изтъква, с това че германските монарси създават оригинална визия за кръстоносните походи. Тя се изразява най-вече в обвързване на всяко едно владетелско начинание с имперската същност на тяхната власт (с. 228). Подробно са анализирани проявите на кръстоносна активност на германските монарси, преминаваща през съперничеството между тях и византийските императори за господство в християнския свят. Много добре е представен комплексния характер на кръстоносните начинания, предприети от германските крале и римски императори. Намирам за особено важна направената от г-н Нинов обобщаващата характеристиката за тяхната историческа роля във въоръженото поклонничество. Напълно споделям изразеното от автора становище, че представителите на Хоенщтауфените във властта създават модел за участие в кръстоносните походи (295-296).

Запознаването ми със съдържанието на дисертацията ми дава основание да изтъкна, че приносите на автора в тези три последни глави са най-значителни. Преди всичко в тях В. Нинов е съумял да разкрие успешно механизмите на въздействие на папската власт върху светските владетели от една страна, и от друга – на многобройните обективни и субективни фактори, влияещи върху кралете при следване на определени линии на поведение. А това в огледален вид отразява различните аспекти на кръстоносната владетелска идеология като основно средство за укрепване на светската власт. Проследена е динамиката в нейното развитие на основата на приликите и разликите в кръстоносните начинания.

Заключението, макар и кратко, има оригинален характер. Подчергтана е ролята на светската власт като фактор за промени от идеологическо и организационно естество в кръстоносното движение. Откроена е различната тежест на владетелските династии в него като

палмата на първенството принадлежи на Капетингите. Обобщен е образът на владетеля-кръстоносец. Ясно е изведена и линията на значението на кръстоносното движение като фактор за непрекъснат културен обмен и взаимно възприемане на държавни и идеологически модели и традиции.

Към докторанта имам малък въпрос, който е свързан с един интересен епизод от кръстоносната политика на могъщия император Фридрих II Хоенщауфен. Той се отнася до отношенията му с двамата православни владетели в лицето на българския цар Иван Асен II и никейският император Йоан Ватаци, развили се през 1237 г. В тази връзка въпросът ми е: каква е неговата преценка за значението на тези отношения в пропагандата на властта на немския император?

При прочита на дисертацията, установих, че има известно разминаване в хронологическата рамка на изследването. В заглавието, макар и в скоба, тя е очертана в периода от края на XI-XIII в., а в увода, с. 8 – в периода от средата на XII до третата четвърт на XIII в. Бих препоръчала на Васил Нинов при подготовката на труда за публикуване да прецизира долната граница на избрания от него времеви период на изследването си.

Приносите в дисертацията, посочени в рецензията, ми дават основание да препоръчам на почитаемите членове на научното жури да присъдят образователната и научна степен „ДОКТОР” на ВАСИЛ ВЕЛКОВ НИНОВ. Убедена съм, че той напълно я заслужава.

4. IV. 2012 г.

проф. д-р Милияна Каймакамова

София